

ЗУСИЛЛЯ ДЕРЖАВИ З УНОРМУВАННЯ ПОСТЧОРНОБИЛЬСЬКОГО ЖИТТЯ

Така глобальна подія, як аварія на 4-му енергоблоці ЧАЕС, справила настільки масштабний вплив на життя суспільства, що виникла нагальна потреба законодавчого його унормування. Ця потреба виникла як результат рішень, що приймалися ще у доаварійний період. Характерною особливістю нормативних документів тих років, що стосувалися розвитку атомної галузі, і які продукувалися в умовах радянської тоталітарної держави — СРСР — з її центральними та регіональними органами державної влади та управління, зокрема структурами Української Радянської Соціалістичної Республіки, що підпорядковувалися відповідним органам у Москві і дублювали їх, є те, що вони носили закритий характер, мали гриф «таємно». Вперше лише в умовах незалежної України частина з них була опублікована у виданні Інституту історії України НАН України «Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали», що вийшло з друку 1996 р. Документи мала політично-господарське забарвлення оскільки приймалися Центральним Комітетом КПРС або самостійно, або спільно з виконавчим органом — Радою Міністрів СРСР. Тоді ж були опубліковані і постанови ЦК Компартії України і Ради міністрів УРСР, прийняті у відповідності із рішеннями ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР протягом 70-х–80-х років. Це такі як «Про заходи розвитку атомної енергетики Української РСР на 1971–1980 рр.» від 2 грудня 1971 р.; «Про хід будівництва Чорнобильської атомної електростанції» від 14 квітня 1972 р.; «Про заходи по забезпеченню виконання завдань ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР по розвитку атомної енергетики» від 16 листопада 1973 р. та «Про роботу парткому будівництва Чорнобильської атомної електростанції щодо мобілізації колективу на забезпечення введення в дію в 1976 р. першого енергоблока» від 28 червня 1976 р.¹ Певний інтерес становить також постанова Комітету народного контролю УРСР від 17 червня 1981 р. «Про серйозні недоліки в будівництві Південноукраїнської, Чорнобильської та Рівненської атомних електростанцій»².

Протягом аварійного 1986 року, в ході зусиль з ліквідації аварії та намагань мінімізації її наслідків, як в центрі, так і в УРСР, була прийнята значна кількість постанов, які вирішували важливі соціальні та технічні питання, породжені чорнобильською катастрофою. Частина з них опублікована в офіційних виданнях та нині може бути виявлена на відповідних сайтах в Інтернеті.

Необхідно відзначити оперативність, з якою в УРСР дублювалися рішення центру. Так, якщо ЦК КПРС, Президія Верховної Ради СРСР, Рада Міністрів СРСР та ВЦРПС прийняли постанову (наводиться мовою ори-

гіналу) «Об условиях оплаты труда и материального обеспечения работников предприятий и организаций зоны Чернобыльской атомной электростанции» 7 травня 1986 р., то вже 8 травня в Києві Радою міністрів УРСР була прийнята постанова з аналогічною назвою.

Ще приклади: якщо 29 травня ЦК КПРС і Рада міністрів СРСР прийняла рішення «О проведении дезактивационных работ в радиоактивно загрязненных в связи с аварией на Чернобыльской АЭС районах Украинской ССР и Белорусской ССР»³, то вже 30 травня ЦК Компартії України і Рада міністрів УРСР прийняли постанову «Про заходи по організації виконання постанови ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР «Про проведення дезактиваційних робіт у районах Української РСР і Білоруської РСР, що зазнали радіоактивного забруднення у зв'язку з аварією на Чорнобильські АЕС»⁴.

Проблеми, породжені аварією на ЧАЕС, були настільки масштабні та різнопланові, що державні органи влади змушені були приймати рішення із їх вирішення блоками. Так, 5 червня 1986 р. ЦК КПРС та Рада міністрів СРСР самостійно, та спільно з ВЦРПС прийняли рішення «О трудоустройстве и обеспечении жильем и социально-бытовым обслуживанием населения, эвакуированного из зоны Чернобыльской АЭС»; «О мероприятиях по консервации объектов Чернобыльской АЭС, связанных с аварией на энергоблоке № 4, и предупреждению стока вод с территории электростанции» та «Об условиях оплаты труда и материального обеспечения работников предприятий, организаций и учреждений, занятых на работах, связанных с ликвидацией последствий аварии на Чернобыльской АЭС и предотвращением загрязнения окружающей среды».

Досить оперативно, вже 10 червня аналогічні рішення було прийнято ЦК Компартії України, Радою міністрів УРСР та Українською республіканською Радою професійних спілок.

І надалі, хоча вже з меншою оперативністю, але продовжувалось дублювання рішень центру в УРСР. Так, 22 серпня 1986 р. була прийнята постанова Ради міністрів СРСР «Об улучшении материального положения населения, проживающего в населенных пунктах с ограничением потребления сельскохозяйственной продукции местного производства в связи с аварией на Чернобыльской АЭС». І лише 3 вересня аналогічна постанова була прийнята у Києві.

Протягом 1986 р. було прийнято ряд постанов, які розкривають багатоманітність аспектів проблеми. Зокрема, це постанова ЦК КПРС та Ради міністрів СРСР від 22 травня «О мероприятиях по обеспечению введения в эксплуатацию энергоблоков Чернобыльской атомной электростанции»; постанова Ради міністрів СРСР від 7 серпня «О сохранении заработной платы и непрерывного трудового стажа женщинам-работницам, имеющим

детей дошкольного возраста, и эвакуированным из зоны Чернобыльской АЭС» та постанова Ради міністрів СРСР від 22 серпня «О создании при Президиуме Академии наук СССР координационного Совета по научным проблемам, связанным с ликвидацией последствий аварии на Чернобыльской АЭС».

В Києві у вищих ешелонах влади також приймалися рішення, спрямовані на розв'язання соціальних та майнових проблем, що виникли: «Про відшкодування матеріальних збитків населенню, евакуйованому з населених пунктів зони відчуження ЧАЕС» (постанова Ради міністрів УРСР від 28 червня 1986 р.) та «Про заходи по забезпеченню збереження будівель, споруд та інших матеріальних цінностей у м. Прип'яті Київської області» (постанова Ради міністрів УРСР від 13 серпня 1986 р.).

На завершення, як тоді здавалося, зусиль із ліквідації аварії та мінімізації її наслідків, які в офіційних документах визначалися як «ліквідація наслідків аварії», 31 жовтня 1986 р. було зроблено подання уряду УРСР до Верховної ради СРСР про нагородження орденами і медалями СРСР працівників народного господарства, партійних, радянських, профспілкових і комсомольських органів УРСР за самовіддані дії в ході ліквідації аварії на ЧАЕС та її наслідків.

На діяльність державних органів влади та управління у вирішенні чорнобильських проблем в наступні роки справили значний вплив суспільно-політичні події, що відбувались в країні. До середини 1990-го року, коли була проголошена Декларація про державний суверенітет України та набуття нею незалежності у серпні 1991 року, центральні органи влади і управління практично відійшли від прийняття необхідних рішень. В ході дослідження виявлено лише один документ, прийнятий в Москві, що стосувався проблеми. Це — розпорядження Ради міністрів СРСР від 24 травня 1989 р. «О переселении жителей двух населенных пунктов Полесского района Киевской области и 12 населенных пунктов Народицкого района Житомирской области, подвергшихся радиоактивному загрязнению в результате аварии на Чернобыльской АЭС».

Що ж стосується українських владних структур, то за період 1987–1991 р. ними було прийнято значну кількість постанов, рішень, розпоряджень, що були спрямовані на вирішення найрізноманітніших проблем, породжених подіями на ЧАЕС у квітні 1986 р.

Так, велику законодавчу роботу проводила Верховна Рада УРСР, яка виявила особливу активність в умовах загострення суспільно-політичної ситуації в країні у 1990–91 рр. Було прийнято ряд постанов Верховної Ради загальнополітичного звучання⁵, організаційного⁶ та соціального⁷ характеру.

27 лютого 1991 р., вже в нових політичних умовах, на хвилі протестної активності суспільства проти бездіяльності центральних органів влади і управління, Верховна Рада України прийняла закон «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», а 28 лютого 1991 р. — закон «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», котрі зі змінами і доповненнями діють і зараз, і які дозволили законодавчо закріпити зони радіоактивного забруднення залежно від ступеня можливого негативного впливу на здоров'я населення, визначити критерії на першочерговість відселення, створити контроль за безпечним споживанням, упорядкувати життя на забруднених територіях. Кожному постраждалому внаслідок Чорнобильської катастрофи держава гарантувала надання пільг та компенсацій залежно від встановленої категорії.

На цій же протестній хвилі 29 жовтня 1991 р. було прийнято постанову Верховної Ради «Про невідкладні заходи у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС», а в кінці року — 11 грудня — постанову «Про хід виконання заходів, передбачених постановами Верховної Ради Української РСР «Про Концепцію проживання населення на територіях Української РСР з підвищеними рівнями радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про порядок введення в дію Закону Української РСР «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» і «Про порядок введення в дію Закону Української РСР «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

В руслі рішень, що приймав законодавчий орган влади, але більш конкретно, діяла виконавча гілка влади. Рада міністрів самостійно, або з Українською республіканською Радою професійних спілок, приймала рішення, спрямовані на посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживало на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС⁸, на забезпечення житлом громадян, які підлягали додатковому переселенню з територій, що зазнали радіоактивного забруднення⁹, та організовувала державні структури, покликані своєю діяльністю вирішувати посталі проблеми¹⁰.

З початку 90-х почала формуватися мережа структур, націлених на вирішення чорнобильських проблем. До системи цих структур входили в різні роки комісія Верховної Ради з питань чорнобильської катастрофи, комісія з питань екологічної й радіаційної безпеки при президентові України, відповідний підрозділ в Раді (а пізніше в Кабінеті) міністрів, Міністерство у справах захисту населення від наслідків чорнобильської катастрофи, що з жовтня 1996 р. спільно з Штабом цивільної оборони стало

основою створення Міністерства з питань надзвичайних ситуацій і в справах захисту населення від наслідків чорнобильської катастрофи, спеціальні структурні підрозділи у Міністерстві екології й радіаційної безпеки, міністерствах охорони здоров'я, сільського господарства і продовольства, державних комітетах харчової промисловості та гідрометеорології, Національна академія наук України в особі її спеціальної наукової Ради з чорнобильських проблем, окремі інститути НАН, Академія медичних наук й її підрозділи, Українське відділення Міжнародного центру наукової культури — Всесвітньої лабораторії, Національна комісія з радіаційного захисту населення України, Міжнародний чорнобильський науковий центр (м.Чорнобиль), Міжнародний чорнобильський центр з ядерної безпеки, радіоактивних відходів і радіоекологічних досліджень з лабораторією міжнародної науково-дослідної роботи (м. Славутич).

Що стосується місцевого рівня системи управління, у 2000 р. були затверджені типові положення про управління з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та відділи з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення¹¹.

Документи органів державної влади та управління відбивають також становлення громадянського суспільства, оскільки сильний поштовх цьому процесу дала саме Чорнобильська катастрофа. Переконливим свідченням цього є постанова Ради міністрів УРСР від 14 лютого 1990 р. «О регистрации Устава Всесоюзного добровольного общества «Союз «Чернобыль».

Наступні роки позначені значною кількістю прийнятих указів Президента України, законів, постанов, розпоряджень різних гілок влади. Документи від початку 90-х років можна розглядати по кількох тематичних напрямках, які є складовими чорнобильської проблеми для держави і суспільства. Це (за офіційними формулюваннями¹²) — становлення і вдосконалення системи державних органів з питань захисту* постраждалих та подолання** наслідків чорнобильської катастрофи; питання обліку постраждалих; напрацювання механізму їх юридичного визначення (порядок та організація видачі посвідчень); соціальний та медичний захист постраждалих, їх оздоровлення та забезпечення продуктами харчування; проблеми фінансування заходів підтримки постраждалих та становлення системи

* Офіційний термін «захист» на думку авторки не відображає реального змісту процесу. Більш чітким і відповідним реальності був би термін «соціальна підтримка».

** І в даному випадку має місце невідповідність офіційного терміну змісту процесу. Насправді вже багато років відбувається не подолання, а намагання мінімізації наслідків.

пільг щодо оподаткування. Окремо слід виділити блок опублікованих документів державних органів влади і управління, які розкривають такі, породжені чорнобильською катастрофою проблеми, як необхідність розробки і вдосконалення системи протирадіаційного захисту населення і довкілля та закриття Чорнобильської АЕС, приведення укриття над зруйнованим 4-м енергоблоком в екологічно безпечний стан, поводження з радіоактивними відходами.

Розглянемо окремо ці тематичні напрямки. Так, стосовно становлення і вдосконалення системи державних органів, задіяних на вирішенні усіх аспектів подолання наслідків чорнобильської катастрофи, слід навести укази Президента України від 26 липня 1996 р. «Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади» та 28 жовтня 1996 року «Про Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи», в результаті реалізації яких на базі Міністерства України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (так. зв. Мінчорнобиль) та Штабу цивільної оборони України, які ліквідовувалися, було утворено нову державну виконавчу інституцію — Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, із внутрішньою структурою, яка охоплювала все коло проблем, що потребували вирішення. Однак в наступні роки з метою ніби-то вдосконалення внутрішньої структури міністерства відбувались багаторазові її реорганізації, які, на жаль, мало сприяли вирішенню проблем у державному масштабі, але, за відсутності кінцевого результату, створювали видимість активної роботи. З подачі Міністерства 29 травня 2000 р. було прийнято постанову Кабінету міністрів України «Про утворення державного департаменту — Адміністрації зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення», а 5 вересня 2000 р. — «Про затвердження типових положень про управління з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та відділи з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення».

До структур, покликаних вести просвітницьку роботу та зберігати пам'ять про цю трагічну подію слід віднести музей «Чорнобиль», якому указом Президента України від 25 квітня 1996 р. було надано статус Національного, і який став широко знаним в світі.

Питання обліку постраждалих, визначення їх статусу та порядку й організації видачі посвідчень вирішувались рядом постанов Кабінету міністрів України¹³ та наказами Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи¹⁴ й Державного комітету статистики України¹⁵.

Надзвичайно великим є коло докуменнтів, що дають уявлення про проблеми, які держава намагалась вирішувати у зв'язку із необхідністю соціальної та медичної підтримки постраждалих, їх оздоровлення та забезпечення продуктами харчування. Так, стосовно соціальної підтримки, важливу роль мали відігравати рішення Президента, Верховної Ради, Кабінету міністрів, багатьох міністерств та інших структур виконавчої влади, зокрема стосовно загальної постановки питання¹⁶, різних категорій населення і, зокрема, військовослужбовців, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи¹⁷ та дітей¹⁸, питань пенсійного забезпечення¹⁹, виплат і компенсацій²⁰, вирішення житлово-комунальних проблем²¹.

Так, наприклад, у післячорнобильські роки держава взяла на себе пенсійне забезпечення людей, які втратили працездатність у зв'язку участю в ліквідації наслідків аварії, з впливами іонізуючого випромінювання та родин, що втратили годувальника. Порядок обчислення пенсій по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсій у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, що був затверджений Кабінетом Міністрів України 11 грудня 1996 р. за № 1492, було уточнено Постановою від 30 травня 1997 р. № 523. Міністерству соціального захисту населення доручалось, починаючи з 1 лютого 1997 р. привести розміри всіх пенсій у відповідність з розмірами, що визначались згідно з новим Порядком, і забезпечити перерахунок цих пенсій протягом двох місяців з дня її прийняття.

Питання пенсійного забезпечення осіб, які працювали у зоні відчуження менше місяця та захворіли на променеву хворобу, визначалися також статтею 57 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», а військовозобов'язаних — відповідно до листів: Держкомпраці СРСР від 15 вересня 1986 р. № 0595 та Держкомпраці УРСР від 23 вересня 1986 р. № 136. Людям, які працювали за межами зони відчуження, нарахування пенсій провадиться на загальних підставах відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення».

Проте, ставилося завдання, щоб в усіх випадках розміри пенсій для інвалідів, щодо яких встановлено зв'язок з Чорнобильською катастрофою, не повинні бути нижчими: по 1 групі інвалідності — 10 мінімальних пенсій за віком; по 2 групі інвалідності — 8 мінімальних пенсій за віком; по 3 групі інвалідності — 6 мінімальних пенсій за віком.

Було змінено і розмір соціальної пенсії дітям-інвалідам віком до 16 років, захворювання яких пов'язане з Чорнобильською катастрофою. Вона була підвищена на 100% від розміру, передбаченого статтею 94 Закону України «Про пенсійне забезпечення», і не могла бути нижчою 3-х мінімальних пенсій за віком, а розміри пенсій інвалідам з дитинства віком від 16

до 18 років, захворювання яких пов'язане з Чорнобильською катастрофою, не повинна була бути нижчою: по 1 групі інвалідності — 10 мінімальних пенсій за віком; по 2 групі інвалідності — 8 мінімальних пенсій за віком; по 3 групі інвалідності — 6 мінімальних пенсій за віком.

Та найбільша увага в чорнобильському законодавстві, зокрема, спрямованому на соціальний захист населення, приділяється дітям. По роках нормативна база с цього питання складалась наступним чином. 1993 рік — прийнято рішення Про виплату допомоги потерпілим від Чорнобильської катастрофи дітям шкільного віку малозабезпечених сімей; 1994 р. — затверджено Порядок надання пільг і компенсацій дітям, потерпілим внаслідок Чорнобильської катастрофи; 1996 р. — родинам, в яких виховуються діти, що стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, або такі, в яких видалено щитовидну залозу виплачується одноразова державна допомога. Про деякі пільги й компенсації потерпілим дітям, йшлося й у затвердженому МНС «Порядку надання окремих пільг і компенсацій дітям, потерпілим внаслідок Чорнобильської катастрофи». Для хворих дітей з ураженням щитовидної залози відповідно до статті 30 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» також передбачені певні пільги. Одному з батьків зазначеної дитини, або людині, яка їх замінює, за законодавством надається можливість безплатного проїзду разом з дитиною у межах України на всіх видах транспорту (крім таксі) до місця лікування, оздоровлення та реабілітації (за направленням медичних закладів), та назад, з правом позачергового придбання квитків; безплатне придбання ліків за рецептами лікарів, а також безплатне позачергове зубопротезування (за винятком зубопротезування із коштовних металів та металів, прирівняних до них за вартістю). Потерпілі діти віком до 10 років за законодавством забезпечуються путівками разом з одним із батьків, або особою, яка їх замінює, за умови, що останні належать до постраждалих, або виплачується компенсація в розмірі середньої вартості путівки в Україні, та 100 відсоткова оплата лікарняних листків по догляду за хворою дитиною віком до 14 років²².

Відповідно до пункту 11 статті 30 цього ж Закону Кабінет Міністрів України 8 лютого 1997 р. прийняв Постанову № 115 «Про порядок та розміри компенсаційних виплат дітям, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи», якою, зокрема, встановлена щомісячна грошова компенсація на дітей, які навчаються у середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних закладах освіти, коледжах та технікумах (училищах), розташованих на територіях радіоактивного забруднення, а також дітей, евакуйованих із зони відчуження, дітей, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, і тих, які проживали у зоні безумовного

(обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття постанови про відселення і які не харчуються в їдальнях зазначених навчальних закладів, а також за всі дні, коли перелічені особи не відвідували ці заклади, до досягнення ними повноліття мала виплачуватися в розмірах від 40 до 50 гривень на місяць залежно від віку. Крім того, це рішення враховувало й складні ситуації, що склалися в родинях, через хворобу дітей, зокрема, грошова компенсація виплачувалася у разі коли навчання потерпілої дитини здійснюється в домашніх умовах, але при цьому вона перебуває в обліковому складі школи, або тимчасово не відвідувала навчальний заклад. Жінкам у зв'язку з доглядом за дитиною до трьох років передбачено виплати підвищеного розміру допомоги, відшкодування витрат, пов'язаних з безплатним харчуванням потерпілих дітей у навчальних закладах та відшкодування вартості проїзду один раз на рік міжміським транспортом²³.

Гостро стояло також питання виживання родин чорнобильців, де хворіли діти й їх захворювання пов'язані з аварією на ЧАЕС. Згідно з Законом мамам, що доглядали цих дітей, призначались виплати у розмірі 6 грн. 40 коп. Ця сума в умовах інфляції — мізерна, але й вона вчасно не виплачувалася²⁴.

Інфляційні процеси і складна економічна ситуація в країні стали причиною того, що з 1995 р. Кабмін не проводив індексації за чорнобильськими пенсіями²⁵, що не могло не викликати обурення. Крім того соціальна несправедливість стосовно чорнобильців, на їх думку, полягає в різних підходах до пенсійного забезпечення різних категорій населення. Так, державним службовцям при виході на пенсію виплачувалася одноразова допомога в розмірі 10 місячних окладів, а інвалідам Чорнобиля — в сумі 189 грн. При тому, що коли стаж роботи учасника ліквідації аварії в особливо шкідливих умовах праці перевищує 13 років, йому, згідно з ст. 56 базового чорнобильського Закону гарантується пенсія у розмірі 85% заробітку. Проте, дію цієї статті тимчасово призупинено саме в той час, коли закон про державну службу забезпечував службовцям за наявності 10-літнього стажу роботи пенсію у розмірі 80% заробітку. Тому в зверненні чорнобильців підкреслювалося, що в цьому вони вбачають не тільки соціальну несправедливість, а й неповагу з боку держави до тих, хто у важку хвилину захистив свою країну і людство в цілому²⁶.

Ще більшим за обсягом є блок законодавчих та нормативних актів, що розкриває зусилля держави в ході вирішення проблем медичної підтримки, оздоровлення та забезпечення постраждалих продуктами харчування. При цьому багато уваги приділено заходам щодо поліпшення медичного обслуговування громадян в цілому²⁷, питанням діяльності державних реєстрів²⁸, організації та проведення медико-соціальної експертизи стану здоров'я та працездатності постраждалого населення²⁹, стану медичного обслуго-

вування та оздоровлення дітей³⁰ і дорослого населення³¹, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Окремий блок складають документи стосовно забезпечення постраждалого населення продуктами харчування³².

У зв'язку із значним погіршенням здоров'я населення України, сюди протягом всіх післячорнобильських років йшла досить значна кількість різноманітної гуманітарної допомоги, основним вмістом якої були лікувальні засоби. Якщо на початковому етапі це був практично безконтрольний процес, то пізніше питанню організації чіткого і прозорого приймання та розподілу гуманітарної допомоги Уряд України приділив значну увагу. Так, 24 липня 1993 р. було прийнято постанову № 573 «Про впорядкування приймання та розподілу гуманітарної допомоги». Враховуючи, що навколо цієї допомоги створювалась можливість різноманітних зловживань, державні структури докладали зусиль, щоб їх не допустити. Було, зокрема, в лютому 1997 р. прийнято постанову Верховної Ради України «Про тимчасовий порядок митного оформлення вантажів з гуманітарною допомогою, що надходять на митну територію України від іноземних юридичних і фізичних осіб». В ній, відзначалось, що з метою вирішення питання митного оформлення вантажів з гуманітарною допомогою, що надійшли після 8 січня 1997 року і затримані в даний час митними органами, запобігання ввезенню під виглядом гуманітарної допомоги комерційних вантажів, поліпшення організації приймання та розподілу товарів (предметів), які надходять як гуманітарна допомога до України, Державній митній службі України доручалося здійснювати пропуск на її митну територію вантажів з гуманітарною допомогою за умови наявності відповідного рішення вищеназваної Комісії, зокрема, про звільнення від сплати ввізного мита та інших податків з вантажів з гуманітарною допомогою, за винятком підакцизних товарів (предметів).

З метою контролю за обліком, збереженням, розподілом і використанням гуманітарної допомоги при вище означених структурах з представників органів місцевого самоврядування, громадських, благодійних та релігійних організацій, створювались комісії з питань координації приймання, транспортування, охорони та розподілу гуманітарної допомоги³³.

В подальшому це питання продовжувало залишатися в полі зору Уряду. Так, 25 травня 1998 р. тут було створено Комісію з питань координації приймання, транспортування, охорони та розподілу гуманітарної допомоги, що надходить із зарубіжних країн, та затверджено Положення про неї. Було прийнято також постанову про голову Комісії (29 жовтня 1999 р.) та ряд розпоряджень щодо її діяльності³⁴.

На врегулювання питань одержання гуманітарної допомоги, необхідність в чому чітко відчувалась, було спрямовано й Указ № 738/98 Прези-

дента України від 4 липня 1998 року «Про гуманітарну допомогу, що надходить в Україну», яким вона звільнялась від оподаткування, згідно з законами України про оподаткування.

Контроль за обліком, збереженням, розподілом і використанням гуманітарної допомоги покладено на відповідні комісії при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях. При цьому зазначено, що якщо кошти або товари (послуги), звільнені від оподаткування як гуманітарна допомога, були використані не за цільовим призначенням або в будь-якій діяльності з метою отримання доходу в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, вони вважаються доходом і оподатковуються згідно із законодавством України.

Значний обсяг гуманітарної допомоги, що ввозився в Україну, складали ліки та інші предмети медичного вжитку. За «Порядком ввезення на територію України лікарських засобів, що надходять у вигляді гуманітарної допомоги», затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України 22.07.99 № 175, вони передавалися тільки державним, комунальним закладам охорони здоров'я, дитячим будинкам, інтернатам системи Міністерства освіти, Міністерства праці і соціальної політики України. Їх передача набувачам гуманітарної допомоги здійснюється після проведення вибіркового їх контролю Державною інспекцією з контролю якості та державними інспекціями з контролю якості лікарських засобів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Закон України «Про гуманітарну допомогу», підписаний Президентом України 22 жовтня 1999 р., став наступним кроком визначення правових, організаційних, соціальних засад отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги та покликаний сприяти гласності і прозорості цього процесу.

В ньому, зокрема, дано чітке визначення понять безоплатна та гуманітарна допомога. Так, безоплатною допомогою визнано пересилка, виконання робіт, надання послуг, тобто — надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам.

Гуманітарна допомога — це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій

і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб. Гуманітарна допомога визначалась різновидом благодійництва і мала спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог статті 4 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації».

Отримувачами гуманітарної допомоги було визнано юридичних осіб, яких зареєстровано в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги. До таких осіб було включено: підприємства громадських організацій інвалідів, ветеранів війни та праці, а також підприємства, установи та організації, що утримуються за рахунок бюджетів, та уповноважені ними державні установи, а також інші благодійні організації, створені у порядку, визначеному Законом України «Про благодійництво та благодійні організації»³⁵.

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про гуманітарну допомогу», постановою Кабінету Міністрів від 22 березня 2000 р. № 553, Комісію з питань координації приймання, транспортування, охорони та розподілу гуманітарної допомоги, що надходить із зарубіжних країн, було перейменовано у Комісію з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України, з більш широкими повноваженнями.

Деякі питання реалізації Закону України «Про гуманітарну допомогу» відрегульовано постановою Кабінету Міністрів № 961 від 14 червня 2000 р. Нею Міністерству охорони здоров'я разом з Міністерством аграрної політики, Міністерством екології та природних ресурсів надавалося право, за погодженням з Комісією з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України затверджувати Порядок проведення санітарного, ветеринарного, фітосанітарного, радіологічного та екологічного контролю товарів (предметів) гуманітарної допомоги, що ввозяться на територію України; а Міністерству економіки, так само, за погодженням з Комісією з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України, було надано право визначати обсяги та номенклатуру сільськогосподарської продукції, продовольства, друкованої продукції, будівельних матеріалів та інших товарів, які можуть бути ввезені в Україну як гуманітарна допомога, а також встановлювати за кількісною або вартісною оцінкою, граничні обсяги пільгового отримання гуманітарної допомоги одним отримувачем.

Значне місце в зусиллях держави з унормування пост чорнобильського життя посідала розробка порядку фінансування заходів, спрямованих на вирішення посталих завдань, підтримку постраждалих та становлення системи пільг щодо оподаткування громадян та підприємств, визначення принципів і конкретний механізм формування джерела фінансування дер-

жавного чорнобильського фонду³⁶, пільги громадянам³⁷ та принципи оподаткування³⁸. Є також ряд документів, які дозволяють зрозуміти питання фінансового забезпечення реалізації Чорнобильської будівельної програми³⁹.

Коло документів, що відбивають проблеми закриття Чорнобильської АЕС і приведення укриття над зруйнованим 4-м енергоблоком в екологічно безпечний стан містить значну міжнародну складову⁴⁰ та цілий блок документів, присвячених безпосередньо закриттю ЧАЕС⁴¹ й намаганням вирішувати соціальні проблеми, що виникають, зокрема проблеми мешканців м. Славутич⁴². При цьому безперечно цікавими і важливими є документи, що розкривають коло задіяних осіб та фахівців⁴³.

Сукупність документів, прийнятих державними органами влади і управління, стосуються й такої, загостреної чорнобильською катастрофою проблеми, як необхідність розробки і вдосконалення системи протирадіаційного захисту населення і довкілля, також містить ряд загальних⁴⁴ та конкретних⁴⁵ напрямків. Крім означених документів, йдеться, зокрема, про Національну програму екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води⁴⁶.

Після чорнобильської катастрофи в Україні визріло розуміння необхідності законодавчого захисту людини від впливів іонізуючого випромінювання. Відповідний закон було прийнято 14 січня 1998 р., а 5 квітня 1999 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову про комплексну програму поводження з радіоактивними відходами, як складову захисту людини і довкілля.

Час і ситуація вимагали створення спеціальної державної структури, яка б займалась радіаційним захистом населення. Такою структурою стала Національна комісія щодо якої було прийнято постанови Верховної Ради України⁴⁷. Її діяльність продовжує залишатися надзвичайно актуальною, оскільки продовжує зберігатися загроза радіаційної небезпеки, зокрема для населення більше ніж 400 населених пунктів, яке станом на 2004 р. споживало молоко з підвищеною радіоактивністю. Це стало можливим через розпаювання небезпечних земель і відсутності відповідних заходів, адже практичні роботи за цим напрямом були згорнуті⁴⁸. Отже, захист населення від наслідків радіоактивного забруднення довкілля та діяльність НКРЗН має постійно перебувати у полі зору влади і суспільства.

Ще один аспект, розкриває зусилля держави з унормування післячорнобильського життя України — це суттєвий розвиток нормативної база використання ядерної енергії. Зокрема, були переглянуті та замінені національними (більш відповідними сучасним світовим підходам, нормативам) норми радіаційної безпеки, правила фізичного захисту, основні положення забезпечення безпеки атомних станцій. Були заповнені суттєві прогалини в

радянській нормативній базі, що стосувалися зняття з експлуатації ядерних установок, застосування режиму гарантій, забезпечення якості при експлуатації ядерних установок⁴⁹.

До блоку документів, що відбили сучасне розуміння шляхів протирадіаційного захисту населення і довкілля, в офіційних виданнях нормативних актів віднесено і комплекс різноманітних указів, рішень і постанов з питання відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення⁵⁰ та три постанови Кабінету міністрів України про передачу об'єктів незавершеного будівництва, що споруджувалися з метою мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи, у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст⁵¹.

Початок нового тисячоліття ознаменувався дальшими «пошуками» досконалої структури управління і вирішення конкретних чорнобильських проблем — почався процес їх розпорошення між різними відомствами. На думку академіка НАН України Шестопалова В.М., висловленої ним на парламентських слуханнях «18 річниця Чорнобильської катастрофи» в квітні 2004 р., в МНС проводиться руйнація чорнобильської частини управлінської структури із скороченням фахівців, які мають досвід робіт з чорнобильської проблематики. Всупереч парламентським рішенням 2003 р. здійснюється політика розпорошення єдиної системи захисту постраждалих громадян по різних міністерствах. Цю думку підтримав голова Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Руденко Г.Б*, який з обуренням підтвердив, що всупереч рекомендаціям учасників парламентських слухань «17 річниця Чорнобильської катастрофи. Досвід подолання» Кабінет Міністрів здійснив розпорошення системи комплексного захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, по різних міністерствах.

Комітет категорично виступав проти розподілу коштів між міністерствами під час роботи над проектом Державного бюджету на 2004 рік, але реальність така, що відповідно до закону стало чотири головних розпорядники коштів: Мінпраці, МНС, Міністерство фінансів та Пенсійний фонд, на черзі — міністерства охорони здоров'я та аграрної політики. Тому було поставлено вимогу до уряду — вирішити нарешті питання утворення спеціального повноважного центрального органу виконавчої влади з питань Чорнобильської катастрофи, який би був єдиним розпорядником бюджетних коштів по

* У кінці 2004 р. оголосив про свою відставку на знак протесту проти ігнорування виконавчою владою рішень і рекомендацій Комісії, які не були прийняті.

Чорнобильському фонду. На цьому наполягали громадські організації, більшість народних депутатів та керівників органів місцевого самоврядування.

Так, колишній голова Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Самойленко Ю.І. зазначав, що слабкість регулюючого режиму в колишньому СРСР була зазначена й у звіті МАГАТЕ з аналізу причин Чорнобильської катастрофи (ІНСАГ-7), як одна із основних причин аварії. Тому створення відповідного органу мало першочергове значення. Український регулюючий орган станом на 2000 р. була зведено до департаменту Мінекорресурсів, існували проблеми фінансового і кадрового забезпечення. Він вважав, що центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом потрібно створити якнайшвидше і з огляду на виконання Україною своїх зобов'язань за конвенцією про ядерну безпеку. Відповідні рекомендації Верховною Радою України було надано Уряду. Президентові на підпис було передано указ про створення незалежного, самостійного органу — Адміністрації ядерного регулювання⁵².

Незалежність регулюючих органів на думку першого заступника голови Ради ядерної безпеки Іспанії Анібаль Мартін Маргінес означає, що вони повинні мати повноваження приймати рішення, не перебуваючи під впливом виробників електроенергії, ліцензіатів, соціальних груп чи політичної влади. Для досягнення цієї мети необхідними факторами є відповідна законодавча база, технічна компетентність, адекватні людські та фінансові ресурси, а також переконлива і прозора політика⁵³.

Однак були й інші бачення проблеми. Так, керівник МНС — міністр Рева Г.В. вважав необхідним «утримати від розбалансованості відлагоджений (на його думку) механізм реалізації чорнобильського законодавства в умовах часткового демонтажу усталених програм, зміни виконавців і сфер відповідальності».

Він з осудом говорив про хвилю організованих деякими громадськими організаціями акцій протесту і безпідставних вимог, і зазначав, що дуже уважно вивчається питання щодо створення окремого державного комітету з цих питань, особливо в частині можливих наслідків. «Ми вже знаємо ціну помилок у сфері чорнобильської проблематики і тому не маємо права на ще одну помилку. Ми виступаємо за розв'язання проблеми так, як це визначено Програмою діяльності Кабінету Міністрів України: забезпечення соціальних виплат постраждалим — за центральним органом виконавчої влади, який відповідає за здійснення соціальної політики; реалізація інших бюджетних програм, заходів і робіт з мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи — за Міністерством з питань надзвичайних ситуацій».

Однак, розподіл функцій, який підтримував пан Рева, мав значні недоліки організаційного характеру. Хоча соціальні програми було передано міністерству праці та соціальної політики, але статистична база залишилася в МНС. На думку першого заступника голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Зайця І.О., «ці всі нестиківки свідчать, що нинішня влада ігнорує проблеми чорнобильців і не хоче їх розглядати по суті».

Ще більш різко оцінив систему управління проблемою і рівень її керівників голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Бронніков В.К., який був одним з технічних керівників пуску першого, другого та третього блоків ЧАЕС. Він відзначив відхід ряду керівників від моралі і культури безпеки, превалювання особистого інтересу⁵⁴.

Неоднозначна оцінка розпорошення функцій управління і вирішення конкретних завдань, вимога створення єдиної державної структури, замкненої саме на чорнобильських проблемах, спричинила подальший крок, спрямований ніби-то на вдосконалення системи державних органів управління проблемою, — підписання влітку 2004 р. Президентом України Л. Кучмою указу «Про заходи щодо вдосконалення системи державного управління у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи».

Згідно з указом, Глава держави постановив провести чергову реорганізацію — Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи трансформувати в Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та Державний комітет України з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій залишається уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, рятувальної справи, пожежної безпеки тощо, а Державний комітет України з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань захисту населення і територій від наслідків Чорнобильської катастрофи, в тому числі з питань соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, перетворення об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему, реабілітації забруднених унаслідок Чорнобильської катастрофи територій.

Здавалося б здоровий глузд переміг і величезна проблема, яка стоїть перед державою буде цілеспрямовано вирішуватися незалежним органом влади. Однак, в указі зазначено, що діяльність Державного комітету України

з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра України з питань надзвичайних ситуацій⁵⁵. За таких обставин ефективність розв'язання завдань, що потребували величезної уваги держави, залишалися на тому ж рівні, а в умовах нових політичних обставин, що склались в країні на початку 2005 р. попередні рішення було відмінено.

Враховуючи, що діяльність державних структур в ході вирішення проблем, породжених чорнобильською катастрофою, протягом всіх років їх існування викликала нарікання на низьку ефективність, логічним виглядає прийняття 17 лютого 2004 р. Верховною Радою України постанови про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань перевірки ефективності діяльності органів державного управління щодо вирішення комплексу питань, пов'язаних з виводом Чорнобильської АЕС з експлуатації, впровадження Плану здійснення заходів на об'єкті «Укриття» та в зоні відчуження. На жаль, ця постанова передбачала перевірку ефективності не по всіх напрямках, а тільки в питаннях поводження з радіоактивними відходами

І в наступні роки продовжувався пошук оптимальної системи управління вирішенням чорнобильської проблеми. Однак інтереси справи, на жаль, не виграли з цього. Постійні зміни керівників урядів та МНС, втрата спадковості, послідовності і цілеспрямованості в діях виконавчої влади не сприяла оптимальному вирішенню нагальних проблем. При цьому ще й якість роботи законодавців була всі ці роки недостатньо високою. Багаточисленні зміни до законодавчих актів, які з точки зору виконавчих структур можливо є виправданими, з сторонньої точки зору здаються проявом або низького рівня кваліфікації законодавців та їх легковажного ставлення до проблеми, або свідомими діями, спрямованими на дискредитацію законодавчого органу української держави.

¹ Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали. — К. — Наукова думка. — 1996. — С. 21, 26, 33, 35.

² Там само. — С. 43.

³ Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали. — С. 189.

⁴ Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали. — С. 198.

⁵ Про оголошення дня 26 квітня «Днем чорнобильської трагедії». Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 29 березня 1990 р.; Про політичне, соціально-економічне та екологічне становище України. Постанова Верховної Ради УРСР від 29 травня 1990 р.; Про невідкладні заходи щодо захисту громадян України від наслідків

Чорнобильської катастрофи. Постанова Верховної Ради УРСР від 1 серпня 1990 р.; Концепція проживання населення на територіях Української РСР з підвищеними рівнями радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. Затверджена постановою Верховної Ради УРСР від 27 лютого 1991 р.

⁶ Про обрання Комісії Верховної Ради Української РСР з питань чорнобильської катастрофи. Постанова Верховної Ради УРСР від 28 червня 1990 р.; Про призначення тов. Готовиця Г.О. Головою Державного комітету Української РСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Верховної Ради УРСР від 3 серпня 1990 р.; Про утворення тимчасової депутатської комісії Верховної Ради Української РСР для розслідування комплексу подій, пов'язаних з аварією на Чорнобильській АЕС. Постанова Верховної Ради УРСР від 16 жовтня 1990 р.

⁷ Про додаткові заходи по оздоровленню дітей, які проживають в зоні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Верховної Ради УРСР від 25 травня 1990 р.

⁸ Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС. — Постанова Ради міністрів УРСР і Української республіканської Ради професійних спілок від 14 грудня 1989 г. № 315 (Із змінами, внесеними згідно з Розпорядженнями Ради Міністрів Української РСР № 57 (57-90-р) від 02.02.90, № 141-р (141-90-р) від 05.04.90), Постановами Ради Міністрів УРСР № 115 (115-90-п) від 21.05.90, № 38 (38-91-п) від 22.02.91, Постановою КМ № 706 (706-92-п) від 16.12.92); Про заходи щодо поліпшення медичного обслуговування і соціального забезпечення осіб, які брали участь у роботах по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Ради міністрів УРСР і Української республіканської Ради професійних спілок від 2 липня 1990 р.; Про додаткові заходи щодо поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Ради міністрів УРСР від 8 серпня 1990 р. № 180. (Про поширення дії Постанови див. Розпорядження Ради Міністрів УРСР № 527-р (527-90-р) від 13.11.90; Про продовження чинності рішень Ради Міністрів УРСР щодо поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Ради міністрів УРСР від 22 лютого 1991 р. № 38; Про оздоровлення в 1991–1992 роках населення Української РСР, яке потерпіло від аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Ради міністрів УРСР та Федерації незалежних профспілок України від 25 лютого 1991 р. № 42.

⁹ Про забезпечення житлом громадян, які підлягають додатковому переселенню з територій, що зазнали радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Ради міністрів УРСР і Української республіканської Ради професійних спілок від 21 травня 1990 р. № 115. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Ради Міністрів УРСР № 149 (149-90-п) від 30.06.90, Постановою КМ № 85 (85-92-п) від 27.02.92). (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМ № 706 (706-92-п) від 16.12.92).

¹⁰ Про затвердження Тимчасового положення про Державний комітет УРСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Ради міністрів УРСР від 2 листопада 1990 р. № 333. (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМ № 327 (327-92-п) від 11.06.92); Про заступників Голови Державного комітету УРСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та членів колегії цього

Комітету. Постанова Ради міністрів УРСР від 10 січня 1991 р. № 10; Про заступників Міністра УРСР у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Кабінету міністрів УРСР від 31 липня 1991 р. № 115; Про створення Українського державного концерну по експлуатації об'єктів атомної енергетики і промисловості: Постанова... 2 груд. 1991 р. № 354 .

¹¹ Див. постанову Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2000 р. № 1386.

¹² Див.: Соціальний, медичний та протирадіаційний захист постраждалих в Україні внаслідок Чорнобильської катастрофи: Зб. законод. актів та нормат. документів: 1991–2000 рр. / Верховна Рада України. Ком. з питань екологіч. політики... Каб. Міністрів України. МНС — Правова допомога населенню. — вид. офіц. — К.: Чорнобиль-інтерінформ, — 2001. — 622 с.

¹³ Про порядок віднесення деяких категорій громадян до відповідних категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 грудня 1992 р.; Про затвердження порядку віднесення неповнолітніх дітей за критерієм опромінення щитовидної залози до потерпілих від Чорнобильської катастрофи. Наказ Мінчорнобиля України від 2 березня 1994 р.; Про затвердження порядку видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 р.; Про перевірку правильності видачі посвідчень «Учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС». Постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 1997р.; Про затвердження Положення про організацію і функціонування Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р.

¹⁴ Про затвердження Положення про тимчасову комісію з перевірки правильності видачі посвідчень «Учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС». Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 19 березня 1997 р.

¹⁵ Про затвердження форм державної статистичної звітності № 1 (Чорнобиль), № 2 (Чорнобиль), № 3 (Чорнобиль), № 7 (Чорнобиль) та інструкцій щодо їх заповнення. Наказ Державного комітету статистики України від 12 травня 2000 р.

¹⁶ Про посилення соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Указ Президента України від 29 травня 1992 р.; Про розміри державної допомоги окремим категоріям громадян. Постанова Кабінету міністрів України від 16 грудня 1994 р.; Про основні напрями соціальної політики на 1997–2000 роки. Указ Президента України від 18 жовтня 1997 р.; Про звіт Кабінету Міністрів України щодо стану виконання Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Постанова Верховної Ради України від 13 квітня 1999 р.; Про парламентські слухання щодо чотирнадцятої річниці Чорнобильської катастрофи. Постанова Верховної Ради України від 20 квітня 2000 р.; Про основні напрями соціальної політики на період до 2004 року. Указ Президента України від 24 травня 2000 р.; Про затвердження заходів, спрямованих на реалізацію у 2001 році Основних напрямів соціальної політики на період до 2004 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2000 р.; Про хід виконання постанови Верховної Ради України від 20 квітня 2000 року «Про парламентські слухання щодо чотирнадцятої річниці Чорнобильської катастрофи». Постанова Верховної Ради України від 19 жовтня 2000 р.

¹⁷ Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ. — Витяг із Закону України від 9 квітня 1992 р.; Про

надання пільг і виплату компенсацій військовослужбовцям, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. — Лист Міністерства України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС від 18 травня 1993 р.; Про застосування статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». — Спільний наказ Мінпраці та соціальної політики і Міноборони України від 1 грудня 1997 р, та від 28 листопада 1997 р.; Про порядок обчислення пенсії військовослужбовцям із числа особового складу МВС, які брали участь у гасінні пожежі та охороні Чорнобильської АЕС 26 квітня 1986 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р.

¹⁸ Про державну допомогу сім'ям з дітьми. Витяг із Закону України від 21 листопада 1992 р.; Про порядок та розміри компенсаційних виплат дітям, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1997 р.; Про порядок та розміри компенсаційних виплат дітям, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи. Наказ Міністерства соціального захисту населення України від 12 березня 1997 р.

¹⁹ Про внесення змін до статті 16 Закону України «Про пенсійне забезпечення». Закон України від 4 лютого 1994 р.; Про затвердження нового Порядку обчислення пенсій по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсій у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 1997 р.

²⁰ Про затвердження Порядку компенсаційних виплат сім'ям тих померлих громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 27 квітня 1998 р.; Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення окремих виплат органами соціального захисту населення. Закон України від 25 березня 1999 р.; Про затвердження методики обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Державного комітети статистики України від 18 червня 1999 р.; Про затвердження порядку виплати органами соціального захисту населення щорічної допомоги на оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 04 січня 2000 р.; Про доплати і компенсації особам, які працюють у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення після повного відселення жителів. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2000 р.

²¹ Про порядок передачі у приватну власність громадян незавершених будівництвом будинків садибного типу. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р.; Про заходи щодо подальшого вдосконалення надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та пічного побутового (рідкого) палива. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 1997 р.

²² Мінчорнобиль, 11.08.1993; 25.07.1994; МНС, 03.04.1996р.; 26.09.1996 р.; Вісник Чорнобиля, 2000, № 39.

²³ Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 987 «Про затвердження Порядку використання коштів Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення».

²⁴ Вісник Чорнобиля, 1999, № 79–80.

²⁵ Вісник Чорнобиля, 2000, № 15.

²⁶ Там само, 2000, № 39.

²⁷ Про заходи щодо поліпшення медичного обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Розпорядження Президента України від 1 грудня 1993 р.; Про інформацію Кабінету Міністрів України «Про стан справ у системі охорони здоров'я України та перспективи її розвитку». Постанова Верховної Ради України від 18 липня 1997 р.; Про оптимізацію надання медичної допомоги постраждалому внаслідок Чорнобильської катастрофи населенню в спеціалізованих медичних закладах. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 жовтня 2000 р.

²⁸ Про затвердження Положення про організацію та функціонування Медичного під-реєстру — підрозділу Українського військового реєстру, що ведеться Міністерством оборони України, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та за інших обставин від радіаційного опромінення. Наказ Міністерства оборони України від 7 вересня 1999 р.; Про забезпечення планомірного функціонування Державного реєстру осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 3 березня 2000 р.

²⁹ Про затвердження порядку організації та проведення медико-соціальної експертизи втрати працездатності. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 квітня 1994 р.; Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд в органах внутрішніх справ і військах внутрішньої та конвойної охорони Міністерства внутрішніх справ України. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 липня 1995 р.; Про затвердження Порядку встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 листопада 1995 р.; Про затвердження нормативних актів щодо хвороб, при яких може бути встановлений причинний зв'язок з дією іонізуючого випромінювання та інших шкідливих чинників внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 травня 1997 р.; Про удосконалення системи експертизи по встановленню причинного зв'язку хвороб, інвалідності і смерті з дією іонізуючого випромінювання та інших шкідливих чинників внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Спільний наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 30 травня 1997 р.

³⁰ Про стан медичного обслуговування та оздоровлення дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Президії Верховної Ради України від 15 травня 1995 р.; Про затвердження порядку виплати компенсації середньої вартості путівки на санаторно-курортне лікування та відпочинок дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Наказ Міністерства України у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС від 3 жовтня 1995 р.; Про Всеукраїнський фонд оздоровлення і відпочинку дітей та підлітків. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 1996 р.; Питання Національного фонду соціального захисту матерів і дітей «Україна — дітям». Указ Президента України від 19 березня 1997 р.; Про організаційне і фінансове забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей в Україні. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р.; Про розвиток Всеукраїнської дитячої оздоровниці — курорту Євпаторія. Указ Президента України від 2 жовтня 1997 р.; Про затвердження Порядку направлення потерпілих дітей до місця лікування (реабілітації) й оздоровлення та здійснення у зв'язку

з цим компенсаційних виплат. Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 08 лютого 1999 р.; Про затвердження порядку визначення кількості осіб, що супроводжують на санаторно-курортне лікування та оздоровлення групи дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 08.02.99 р.

³¹ Про затвердження Положення про порядок направлення громадян на лікування за кордон. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 грудня 1995 р.; Про затвердження переліку спеціалізованих медичних закладів, що забезпечують лікування осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 1996 р.; Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання, розподілу та видачі путівок до санаторно-курортних та інших лікувально-оздоровчих установ в органах соціального захисту населення України. Наказ Міністерства праці і соціальної політики України від 25 грудня 1997 р.; Про затвердження Положення про організацію оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2000 р.

³² Про норми харчування та часткову компенсацію вартості продуктів для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 1992 р.; Про затвердження норм добового забезпечення продуктами харчування засуджених до позбавлення волі, а також осіб, що перебувають у слідчих ізоляторах, лікувально-трудових профілакторіях та ізоляторах тимчасового утримання Міністерства внутрішніх справ України, норм заміни одних продуктів іншими та порядку застосування вказаних норм. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 р.; Про порядок та норми надання послуг з харчування учнів у професійно-технічних училищах та середніх навчальних закладах, операції з надання яких звільняються від оподаткування на додану вартість. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1997р.

³³ Відомості Верховної Ради, 1997, № 16, ст. 120.

³⁴ ЗП України, 1993 р., № 12, ст. 263; Офіційний вісник України, 1998 р., № 21, ст. 769.

³⁵ Відомості Верховної Ради, 1999, № 51, ст. 451.

³⁶ Про формування Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення. Закон України від 20 червня 1997 р.; Про затвердження порядку зарахування збору до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення і використання його коштів. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р.; Про платежі та збори для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення, на соціальне страхування, сплату страхових внесків до Пенсійного фонду України, які обліковуються в установах банків. Спільний лист Національного банку України і Управління платіжних систем та касового виконання Держбюджету від 13 серпня 1997р.; Про затвердження Звіту «Надходження зборів до Фонду для здійснення заходів по ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення». Наказ Державної податкової адміністрації України від 6 жовтня 1997 р.; Про виконання Указу Президента України «Про встановлення ставки збору до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення». Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи

від 27 липня 1998 р.; Про стан використання коштів Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1999 р.; Про формування, порядок надходження і використання коштів Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення. Закон України від 10 лютого 2000 р.; Про затвердження порядку використання коштів Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р.

³⁷ Про впорядкування надання пільг громадянам за деякими видами податків. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 1996 р.; Про порядок надання пільг на прибутковий податок з громадян, які постраждали в результаті Чорнобильської катастрофи. Лист Головної державної податкової інспекції України від 16 жовтня 1996 р.; Про внесення змін до Закону України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів». Закон України від 18 лютого 1997 р.

³⁸ Відносно порядку оподаткування вартості продуктів, які видаються особам, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Лист Головної державної податкової адміністрації України від 4 січня 1997 р.; Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». Закон України від 22 травня 1997 р.; Про деякі зміни в оподаткуванні. Указ Президента України від 7 серпня 1998 р; Про надання податкових пільг. Лист Державної податкової адміністрації України від 24 лютого 2000 р.

³⁹ Про затвердження Порядку кредитування будівництва об'єктів, що здійснюється підприємствами, установами і організаціями недержавної форми власності, за рахунок коштів Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 квітня 1998 р.; Про розподіл державних централізованих капітальних вкладень і державних капітальних вкладень на реалізацію Чорнобильської будівельної програми, газифікацію сільських населених пунктів та переліки об'єктів, що фінансуються за їх рахунок у 2000 році, і пільгового довгострокового державного кредиту молодим сім'ям та самотніми громадянами. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2000 р.

⁴⁰ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС (1995 р.); Угода про грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським банком реконструкції та розвитку як Розпорядником коштів Гранту з Рахунку ядерної безпеки Урядом України та Чорнобильською атомною електростанцією (1997 р.); Про ратифікацію Рамкової угоди між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно діяльності Чорнобильського Фонду «Укриття» в Україні. Закон України від 4 лютого 1998 р.; Про укладення Угоди про поправки до Угоди про грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським банком реконструкції та розвитку як Розпорядником коштів, наданих згідно з Грантом з Рахунку ядерної безпеки, Урядом України та Чорнобильською атомною електростанцією. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1999 р.; Про порядок затвердження програми робіт щодо перетворення об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 1999 р.; Зміцнення міжнародного співробітництва й координації зусиль у справі вивчення, пом'якшення та мінімізації наслідків чорнобильської катастрофи. — Резолюція 54/97, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 8 грудня 1999 р.; Про затвердження порядку митного контролю й митного

оформлення вантажів, що надходять на митну територію України як міжнародна технічна допомога для виконання робіт на об'єкті «Укриття» та з підготовки до зняття й зняття Чорнобильської АЕС з експлуатації. Наказ Державної митної служби України від 10 жовтня 2000 р.

⁴¹ Про стан безпеки і перспективи розвитку ядерної енергетики в Україні та проблеми щодо закриття Чорнобильської АЕС. Постанова Верховної Ради України від 9 квітня 1997 р.; Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему. Закон України від 11 грудня 1998 р.; Про дострокове зняття з експлуатації енергоблоку № 2 Чорнобильської АЕС. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 березня 1999 р.; Про дострокове припинення експлуатації енергоблоку № 3 та остаточне закриття Чорнобильської АЕС. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2000 р.; Про заходи, пов'язані з актом закриття Чорнобильської атомної електростанції. Указ Президента України від 25 вересня 2000 р.; Заходи до закриття Чорнобильської атомної електростанції. Затверджено Президентом України Л. Кучмою 19 жовтня 2000 р.; Про затвердження заходів до закриття Чорнобильської атомної станції. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13 листопада 2000 р.; Про остаточне зупинення Чорнобильської АЕС. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2000 р.

⁴² Про спеціальну економічну зону «Славутич». Указ Президента України від 18 червня 1998 р.; Про заходи щодо соціального захисту працівників Чорнобильської АЕС та жителів м. Славутича у зв'язку із закриттям станції. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2000 р.

⁴³ Про Консультативну раду незалежних експертів з комплексного вирішення проблем, пов'язаних з Чорнобильською АЕС. Указ Президента України від 3 вересня 1997 р.; Про Міжвідомчу комісію з комплексного вирішення проблем Чорнобильської АЕС. Указ Президента України від 3 квітня 2000 р.; Про внесення змін до Указу Президента України від 3 квітня 2000 року № 557. Указ Президента України від 7 квітня 2000 р.; Про Положення про міжвідомчу комісію з комплексного вирішення проблем Чорнобильської АЕС. Указ Президента України від 26 липня 2000 р.

⁴⁴ Про додаткові заходи щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Указ Президента України від 21 серпня 1993 р.; Концепція Національної програми ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту громадян на 1994–1995 роки та період до 2000 р.; Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Затверджено постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 р.

⁴⁵ Про невідкладні заходи щодо усунення наслідків Чорнобильської катастрофи в Поліському районі Київської області. Розпорядження Президента України від 22 квітня 1994 р.; Про затвердження Порядку застосування пестицидів і агрохімікатів на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, та у зонах надзвичайних екологічних ситуацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 січня 1996 р.

⁴⁶ Про Національну програму екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води. Постанова Верховної Роди України від 27 лютого 1997 р.; Допустимі рівні вмісту радіонуклідів цезію-137 і стронцію-90 у продуктах харчування та питній воді (ДР-97). Затверджено наказом МОЗ України від 19 серпня 1997 р.

⁴⁷ Про Положення про Національну комісію з радіаційного захисту населення України. Постанова Верховної Ради України від 19 травня 1999 р.; Про Голову та склад Національної

комісії з радіаційного захисту населення України. Постанова Верховної Ради України від 2 березня 2000 р.

⁴⁸ 18 річниця Чорнобильської катастрофи. Погляд у майбутнє. Парламентські слухання. С. 175.

⁴⁹ Парламентські слухання стосовно закриття Чорнобильської АЕС. — Збірник матеріалів. — К. — 2000. — С. 19.

⁵⁰ Про Порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 1992 р.; Про невідкладні заходи для прискорення будівництва об'єктів, пов'язаних з відселенням громадян з територій, які зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р.; Про пріоритетне забезпечення житлом громадян, віднесених до першої категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 1993 р.; Про хід виконання рішень Президента України та Кабінету Міністрів України з питань переселення громадян із зони безумовного (обов'язкового) відселення та ефективність використання коштів Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 1996 р.; Про порядок надання додаткової житлової площі особам, які внаслідок Чорнобильської катастрофи перенесли променеву хворобу будь-якого ступеня або стали інвалідами, дітям-інвалідам, які потребують особливого догляду, та сім'ям, що втратили годувальника з числа осіб, віднесених до категорії 1. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1996 р.; Про затвердження Положення про порядок виплати компенсацій громадянам за втрачене нерухоме майно у разі відселення або самостійного переселення з радіоактивно забруднених територій. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 липня 1997 р.

⁵¹ Про передачу об'єктів незавершеного будівництва, що споруджувалися з метою мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи, у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня, 22 листопада та 9 грудня 1999 р.

⁵² Парламентські слухання стосовно закриття Чорнобильської АЕС. Збірник матеріалів. — К., 2000. — с. 22–23, 36.

⁵³ Парламентські слухання стосовно закриття Чорнобильської АЕС. Збірник матеріалів. — К., 2000. — С. 40.

⁵⁴ Див.: Парламентські слухання «18 річниця Чорнобильської катастрофи. Погляд у майбутнє». — Стенографічний звіт. — http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/povni_text/parlament_sluhan/chornobil18.html.

⁵⁵ <http://www.president.gov.ua/news/267403125.html> 8.07.04.